

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3, Ocak /January 2020, ss. 185-200.

Geliş Tarihi–Received Date: 18.12.2019 Kabul Tarihi–Accepted Date: 27.12.2019

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

MHP’NİN TÜRK KİMLİĞİ VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ ANLAYIŞI VE TÜRK DÜNYASI’NA BAKIŞI

İBRAHİM ERDAL*

ÖZET

Tanzimat ile başlayan Türk modernleşme sürecinde Osmanlı Devleti’nin yıkılışının önüne geçmek amacıyla İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük politikası uygulanmıştır. Devletin hızla toprak kaybetmeye başlaması Müslüman nüfusun milliyetçilik hareketlerinden etkilenmesi bütün vatandaşların Osmanlı kimliği altında birleşmesi fikrini ortaya çıkarmıştır. Balkan Savaşları ile artan kayıplar Türkçülük hareketinin gelişmesini sağlamıştır. Türkçülük fikri, Türk Ocakları etrafında toplanan aydınlar tarafından savunulmuş ve ortak kültüre ve etnik kökene dayalı milliyetçilik olmak üzere iki görüşe ayrılmıştır. Ziya Gökalp’in savunduğu ortak kültür, dil ve ortak gayeye dayalı Türk kimliği, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun da temel felsefesini oluşturmuştur.

Türkçülük hareketi 1944 Türkçülük Davası sonrasında önemli bir ayrıma gitmiş Alparslan Türkeş’in CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi)’ye katılmasıyla milliyetçilik tanımı Hüseyin Nihal Atsız’ın Türkçülük tanımından ayrılmıştır. CKMP ve MHP (Milliyetçi Hareket Partisi), Ziya Gökalp’in kültür, dil ve ortak ülkeye dayalı bir kimlik ve milliyetçilik tanımını parti programı ve felsefesinin temeli yapmıştır. Bu bağlamda önce güçlü Türkiye hedefinden hareket eden MHP, Turancılık hareketinin romantik yaklaşımının aksine Türk Dünyası meselelerine Türkiye merkezli bakmış ve sorunların önce diplomasi yoluyla çözülmesi yönünde yaklaşmıştır. Bu diplomasi merkezli politikalar 1989 yılına kadar Kıbrıs meselesi sonrasında ise bununla birlikte Orta Asya’da bağımsızlık kazanan Türk devletlerinin sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu makalede Türk milliyetçiliğinin siyasi temsilcisi olan MHP’nin Türk kimliği ve Türk milliyetçiliği anlayışı üzerinden Türk Dünyası meselelerine bakışı; parti programı, seçim beyannameleri ve meclis konuşmaları üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: MHP, Alparslan Türkeş, Türk, Türkistan, Milliyetçilik, Orta Asya.

MHP’S UNDERSTANDING OF TURKISH IDENTITY AND TURKISH NATIONALISM, AND ITS VIEW ON THE TURKIC WORLD

ABSTRACT

In the process of Turkish modernization, which started with the Tanzimat Edict, policies of Islamism, Ottomanism and Turkism were followed to prevent the disintegration of the Ottoman Empire. As the state rapidly started to lose vast territories, nationalist movements started to spread among the Muslim populations and the idea of uniting all citizens under an Ottoman identity emerged. The losses triggered by the Balkan Wars accelerated the development of Turkism, the idea of which was advocated by intellectuals who came together in the Turkish Hearths. The movement was soon to split into two factions, one of which supported nationalism based on a common culture, and the other on ethnic background. Ziya Gökalp’s idea of a Turkish identity based on a common culture and language and shared ideals later became the founding philosophy of the Republic of Turkey.

The Turkism movement experienced a significant split following the Turkism Trial of 1944, with Alparslan Türkeş’s brand of nationalism distancing itself from Hüseyin Nihal Atsız’s nationalism after Türkeş joined the CKMP (Republican Peasant Nation Party). The basic philosophy behind the CKMP and the MHP (Nationalist Movement Party), as reflected in the party programs, followed Ziya Gökalp’s definition of identity and nationalism, which was based on culture, language and common ideals. The MHP thus sought first to strengthen Turkey, and in contrast to the romanticism of the Turanist movement, viewed the issues of the Turkic world

* Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, erdal_ibrahim@yahoo.com

from the perspective of Turkey, prioritizing the use of diplomacy to resolve problems. These diplomacy oriented policies focused on the Cyprus question until 1989, and then also turned to the problems of the Turkic states in Central Asia that started to gain their independence from that date onward. This article focuses on the party program and election manifestoes of the MHP, as the political representative of Turkish nationalism, and on the parliamentary speeches made by party members, aiming to understand the party's approach to Turkish identity, Turkish nationalism and the issues of the Turkic world.

Key Words: MHP, Alparslan Türkeş Turk, Turkestan, Nationalism, Central Asia.

GİRİŞ

Millet ve milliyetçilik kavramı, modern dönem ile birlikte köken ve dilleri aynı olup uzun süre bir yerde yaşayanları tanımlamak amacıyla kullanılan ortak aidiyet ve homojen toplumu tarif ve ülküyü amaç edinen bir görüş, ideoloji olarak açıklanan çok uluslu imparatorlukların yerine modern devlet kurma bağlamında bir tanım olarak ifade edilmektedir. Elbette bu tanımın yapılmasında imparatorlukların yerine ulus (millî) devletlerin kurulması süreci etkili olmuştur. Bu sebeple millet kavramı her ne kadar eskilere dayandırılrsa da milliyetçilik kavramının geçmişi 19. yüzyıl ile sınırlanmaktadır.¹

15. yüzyıl ortalarında merkantilizm ile Avrupa'da başlayan sosyal ve ekonomik değişim süreci 19. yüzyılda siyasal değişim ile sonlanmıştır. Krala ve kiliseye olan bağlılık veya aidiyet duygusu aynı dili konuşan bölgelerde veya aynı etnik kökenden gelenler arasında gelişmeye başlamıştır. Sanayi devriminin getirdiği zenginleşme ve bireycilik duygusu millî devletlerin kurulmasında itici güç olmuştur. Bu süreçte kurulan millî devletler veya ulus devletler ortak aidiyetlerinin kökenleri konusunda iki unsurdan faydalanmış ve bu iki unsura göre aidiyetler geliştirmişlerdir. Bu unsurlardan birincisi dil ve kültür ortaklığı üzerinden doğan aidiyet diğeri de etnik kimliğe vurgu yapılarak o kimliğin dil, kültür ve geçmişine yapılan atıf ile ortaya çıkan aidiyet duygusudur.² Bu iki unsur ayrı ayrı ele alınmakta ise de millî devletlerin kuruluş sürecinde dönemsel olarak da kullanılmıştır. Gellner, millet kavramının dil, kültür ve tarih gibi ortak değerlerini kullanarak inşa edilen ulus kavramının hukuk devletine vurgu yapan ama çağının gelişmeleri ölçüsünde eskinin ortak aidiyetlerinin yeniden yapılan bir yorumu olduğunu vurgulamaktadır. Anderson ise şartlara göre gelişen bu yorumun aslında geleceğe dair ortak bir hayal veya ülkü/ideal olduğunu ortak dil, kültür ve geçmişe sahip olmayanların da bu sayede ulus kavramı etrafında birleşebildiğini belirtir.³ Dolayısıyla milliyet düşüncesinin veya ulus bilincinin sanayileşme süreci, toplumsal kalkınma ile birlikte üretim ve tüketim paydasında bir araya gelen bireylerin ortak aidiyetlerinin yanı sıra daha iyi yaşama dair hayalleri sonucunda ortaya çıktığı ve geliştiği sonucuna varılmaktadır.

Devlet kurma veya siyasal organizasyon bağlamında ulus devlet ve milliyetçiliğin doğduğu Avrupa bu duruma birden çok toplumsal etkenin mücadelesi sonucu ulaşmıştır. Kiliseye ve feodaliteye olan aidiyetler ile tüccarlar sınıfının oluşturduğu burjuva ve kralların aidiyet ve idealleri arasında çıkan çatışma sonucunda ortaya çıkan milliyetçilik ve ulus devlet, imparatorlukların sonunu getirmiştir. Bu süreçte din adına kilisenin toplumsal hayattaki baskın tutumu, ticaretin gelişmesiyle yerel otoriteler arasındaki mücadele sonrası gelişen zenginlik, bilinçlenme ve üretim şekillerinin ile pazar arayışlarının sonucunda ortaya çıkan belirsizlik ulus devlet kavramının gelişme ortamını hazırlamıştır. Ulus devletlerin dönemine ve şartlarına göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir ki bunlardan ilki Avrupa'da toplumsal ve iktisadi değişim süreci sonrasında kurulan ulus devletler, ikincisi Avrupa'daki bu değişimin etkisiyle yeni kıtalarda göçmen nakliyle demografik yapının değişikliğe uğraması yoluyla kurulan ulus devletler ve üçüncüsü de yirminci yüzyılın ilk yarısında manda idaresi altında olup daha sonra hukuken bağımsız hâle gelen ulus devletlerdir.⁴

Ulus devletlerin kuruluş süreci konusunda tartışmalar iki ana eksenle yoğunlaşmaktadır ki bu devletin ulusu ve ulusun devleti oluşturması tartışmasıdır. Bu iki görüş ulus devletlerin kuruluş sürecinde ağırlıklı olarak etkili olan Fransız ve Alman ulus devlet modeline de vurgu yapmaktadır. Burada vurgulanan Avrupa'da yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal değişim sonrasında kurulan Fransa'nın eğitim yoluyla ve devrimin getirdiği kazanımlar çerçevesinde inşa ettiği ulus/devlet ile Almanya'nın etnik kimlik ile baskın kimliğin kültür, dil ve geçmişine öykünerek inşa ettiği ulus/devlettir. Ulus devletler, kuruluş süreci bağlamında üç aşamada

¹ D. Anthony Smith, *Millî Kimlik*, çev. B. Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 118-121; Eric J. Hobsbawm, *Millîyet ve Milliyetçilik*, çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1993, s. 29; Doğu Ergil, *İdeoloji ve Milliyetçilik*, Turhan Kitabevi, Ankara 1983, s. 75; Montserrat Guibernau, *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, çev. Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1997.

² Çağla Gül Yesevi, *Türk Milliyetçiliği, Doğuşu, Yükselişi ve Siyasal Yansımaları*, Kripto Yayınları, Ankara 2018, s. 45-55.

³ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, çev. Büşra Ersanlı Behar-Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul 1992, s. 94; Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul 1995, s. 20-22.

⁴ Gencay Şaylan, *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1995, s. 16; Ozan Erözden, *Ulus-Devlet*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 1997, s. 8-10.

sınıflandırıldığından bu iki görüş dışında Weber'e göre iktisadi duruma göre de ulus ve ulus devletin kurulabileceği veya Gellner'e göre bu iki kavramın ayrı ayrı şartlarda kurulabileceği görüşü de savunulmuştur.⁵

Fransa ulus devletinin oluşum sürecinde krallığın egemenliği paylaşan kilise ve feodal yönetimler üzerindeki otoritesini yerleştirmesi, kralın asker, ekonomi ve hukuk alanlarında kendi kontrolünde bir bürokrasiyi oluşturması ve bu yapıyı Katoliklik merkezli din ile pekiştirmesi etkili olmuştur. Bu süreçte ulus kimliğinin oluşmasındaki en önemli gelişme de vatan kavramı olmuştur. İngiltere gibi Avrupa'ya etki eden önemli imparatorluklarda Kraliçeye veya feodal soylulara olan bağlılık ve aidiyet hissinin yerini Fransa'da vatan kavramı almaya başlamıştır.⁶ Kralın egemenliğini kurması ve aidiyeti vatan kavramı üzerinden geliştirmesi bu kavramın en önemli itici gücü olan dil unsurunun da güçlenmesini sağlamıştır. Ordunun eğitiminde, hukuk alanında yasal düzenlemeler ve bürokrasideki yeni uygulamalarda Fransızcanın zorunlu hale gelmesi kapısında "Fransızca Bilmeyen Giremez" yazan Fransız akademisinin kurulması ve Fransızca sözlük hazırlanması sürecini doğurmuştur. Bu homojen dile sahip kimlik inşası devrim ile birlikte başarıyla sonuçlanmıştır.⁷

Fransız Devrimi⁸ ile birlikte Kralın kendinde topladığı egemenlik unsurları meclise devredilmiş, artık devlet bağlamında iktidar meclis, daha doğrusu meclisin çıkardığı yasalar olmuştur. Dolayısıyla gerçek iktidarın kaynağı yasa çıkaran meclisi oluşturan ulus olmuştur. Bu süreçte ulus kavramı belirli bir sınır içinde yaşayan dil gibi ortak paydaları paylaşan toplumsal yapı olarak kabul görmüş bu yapının kurduğu devlet de iktidarın dolaylı da olsa sahibi olmuştur. Ulus devlet sınırları içindeki farklı kültür ve dil yapılarının üzerine eğitim yoluyla giderek homojen toplum yapısını pekiştirmeyi planlamıştır. Bu pekiştirme sürecinde Fransızcanın mecburi dil olarak kabul edilmesinin yerel diller ve kültürler üzerinde baskıya sebep olduğu sınırlar içindeki farklı etnik, kültür ve inançtaki toplumların Fransız ulus kimliği etrafında varlıklarını sürdüremedikleri ve yok oldukları gerçeği de vurgulanmaktadır.⁹

Fransız ulus inşasının her ne kadar Fransızca üzerinden bir ortak payda oluşturma önceliği bulunmuş ise de farklı kimlikleri, dilleri, kültürleri bir arada tutabilmek amacıyla devrimin getirdiği eşitlik, özgürlük, kardeşlik, ulus, ulusçuluk, adalet, egemenlik ve laiklik kazanımları sıklıkla vurgulanmıştır. Dolayısıyla Fransızca; bütün farklı kültür ve etnik kimliklerin devrimin getirdiği kazanımlarla birlikte tek tipleşmesinde önemli bir pekiştirici olmuştur. Ulus kimliğinde ortak payda kan bağından vatan olarak da gelişen toprak bağına oturtulmuştur.¹⁰ Fransız Devrimin ile oluşan ulus kimliği Avrupa'da birçok uluslaşma hareketine ivme kazandırmış ise de bunlar Fransız ulus kavramından farklılıklar göstermiştir. Fransa farklı etnik, dil, kültür ve inançları Fransızca etrafında olmak kaydıyla devrimin kazanımları, vatanseverlik ve millî irade temelinde ortak bir gelecek hayali/ideali etrafından birleştirmiştir.¹¹ Aynı coğrafyada Almanya ise farklı bir yapıda ulus inşasını meydana getirmiştir.

Almanya'nın ulus devlet modeli ise Fransa'nın aksine etnik kimliğe vurgu yapmakta, dil birliğini temel esas görmektedir. Almanya'da etnik kimliğe yani ırka dayalı bir ulus sürecinin yaşanması çerçevesinde Almanya'nın gelişme sürecinin etkili olduğu açıktır. Almanya'nın ortaya çıkmasında önemli bir süreci tanımlayan Prusya'nın endüstrileşme sürecini geriden takip etmesi, toplumsal sınıfların gelişmesi ve sınıflar arası iletişimin geç oluşması etkili olmuştur. Bu sebeple Fransa'nın aksine Almanya ulus kimliğini inşa sürecinde Avrupa'daki gelişmeyi geriden takip etmiştir. Napolyon Fransa'sı karşısında yaşanan yenilgiler Almanlarda geçmişe özlemi yani tarih araştırmalarını canlandırmış eski güçlü dönemlere ve kökenlere ilgi artmıştır. Dağınık bir halde yaşayan Almanca konuşan toplumlar Bismarck ile birlikte ulusal birliği sağlama yolunda önemli aşama elde etmiştir. Bismarck ile bir araya gelen Almanca konuşan toplumlar birliklerini sağlamışlar ise de sınırları dışında kalan aynı kökenden gelen aynı dil ve kültür dairesindeki etnik unsurlara da vatandaşlık yolunu açan düzenlemeler ile Alman kimliğinin coğrafyasını netleştirmeye çalışmıştır. Bu gelişme sürecini değerlendiren Saklı, Wilhelm dönemiyle birlikte Prusya'da şovenizm, emperyalizm, anti-Semitizm ve anti-Sosyalizm'le birlikte yeni bir tür milliyetçiliğin doğduğunu ve Alman ulus kimliği ulusçuluğunun kan bağı, geçmişin romantizmi, âri ırk arayışı ve Yahudi karşıtlığı toplumsal zemininde geliştiğini bunu da Hitlerin Nazizmi ile sonuçlandığını belirtmiştir.¹²

Almanya'nın Avrupa'daki değişim sürecini geriden takip etmesi, ortak değerler etrafından birleşme ve bir kimlik oluşturmayı değil aksine etnik kökende birlik, dil ve kültür de homojenleşme gibi bir kimliğin temel alındığı uluslaşmayı getirmiştir. Almanya'nın ekonomik gelişmeyi tamamlamamış olması sınıfsal gelişmeyi de

⁵ Ali Rıza Saklı, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", *Akademik Bakış Dergisi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, S. 32, Eylül-Ekim 2012, s. 8-9; Anderson, *Hayali Cemaatler*, s. 52-54; Erözden, *Ulus-Devlet*, s. 125; Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, s. 28.

⁶ Erözden, *Ulus-Devlet*, s. 51-52.

⁷ Saklı, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci...", s. 10.

⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 119-125.

⁹ Erözden, *Ulus-Devlet*, s. 55-59; Saklı, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci...", s. 11.

¹⁰ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, Der yayınları, İstanbul 2013, s. 36; Erözden, *Ulus-Devlet*, s. 119.

¹¹ Rıfat Aydın, "Ulus, Uluslaşma ve Devlet; Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Mart 2018, s. 243-2448.

¹² Erözden, *Ulus-Devlet*, s. 119-121; Saklı, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci...", s. 14-16.

gerilettiğinden toplumsal yapıda özgürlük, adalet ve fırsat eşitliğinin aksine yenilgilerden dolayı ortaya çıkan bir kaosun varlığı Alman tarihindeki güçlü dönemlere atıfla bir gelecek tasavvuru ve bütün Almanların birleşmesi fikri daha ağır basmıştır.¹³ Fransa'nın dil ve kültür bağlamında devrimin getirdiği haklar üzerindeki bir ulus kimliğini ortaya koyması iki model arasındaki temel farkı ifade etmiştir.

1. Türk Modernleşme Sürecinde Türklük ve Türk Milliyetçiliği

Avrupa'da yaşanan ulus devlet kurma ve ulus millî kimliğin inşasında etkili olan bu iki model Türk kimliği ve devletinin oluşumunda etkili olmuştur. Ancak tarihsel süreçleri bağlamında Türk millet ve millî devletinin farklılık arz ettiği açıkça anlaşıldığından gelişme süreci de farklılık arz etmiştir. Fransa ve Alman modelinde kimliği oluşturan unsurların endüstrileşme, yerel üretim araçlarını kurabildiği ve dil veya etnik bağlamda kimliğin odak noktası olan unsurların da bu endüstrileşmenin sahibi olduğu görülmektedir. Türk modernleşme süreci bu anlamda Avrupa'nın gerisinde bir gelişme süreci takip etmiş veya Avrupa'da kademe kademe yaşanan toplumsal sınıfların oluşumunu aynı anda geliştirmeye çalışmıştır. Osmanlı'nın çok uluslu yapısında çoğunluk veya asli unsur olarak kabul edilen Müslümanların çiftçi ve askerlik ile uğraştığı, gayrimüslimlerin ise orta sınıf esnaf ve zanaatkarları oluşturduğu ve bu sayede sermaye sahibi olabildiği görülmüştür.¹⁴

Türkler, Osmanlı imparatorluğunun asli unsurunu ve en önemli güç kaynağını oluşturmakla birlikte Türk adı 19. yüzyılın sonlarına kadar devlet bürokrasisinde göçebe köylü ve aşiretler için kullanılmış, Avrupa da bütün Müslümanları Türk olarak sıfatlandığı gibi Türkler de kendilerini Müslüman olarak tanımlamıştır. Tanzimat sürecindeki yasal ve hukuki düzenlemelerde dahi Türk kimliğinin İslam kimliğinin ayrılmaz parçası olduğu kanaati varlığını korumuştur.¹⁵ Osmanlı toplumsal yapısında uygulanan millet sistemi dâhilinde ikinci sınıf olarak kabul edilen gayrimüslimler, Tanzimat Fermanı ile birlikte dinî sınıflandırma dışında tutularak eşit vatandaş olarak kabul edilmiştir. Tanzimat ile başlayan miras, mülkiyet ve özgürlükleri güvence altına alan düzenlemeler gayrimüslimlerin milliyetçilik akımının etkisinde kalmalarının önünü açmıştır. Avrupa'da burjuvazinin gelişmesiyle ortaya çıkan ve güçlenen milliyetçilik akımı Osmanlı'nın burjuva sınıfını oluşturan gayrimüslimler arasında karşılık bulması şaşırtıcı olmamıştır. Tanzimat ile başlayan düzenlemeler dinî kimliğe dayalı millet sisteminin yerini bütün tebaayı kapsayıcı olarak düşünülen Osmanlı kimliği veya Osmanlılık olarak ortaya çıkmış 1869 yılında çıkarılan vatandaşlık kanunu ile resmileştirmiştir.¹⁶

Türk Modernleşmesinin en önemli aktörlerinden birisi Yeni Osmanlılar olmuştur. Özellikle Fransa'da ortaya çıkan özgürlük, anayasa ve eşitlik fikirlerinden etkilenen Ali Suavi, Şinasi ve Namık Kemal Osmanlı'da da bir değişimin gereğini vurgulayarak arayışa girmişlerdir. Bu aydınlar ve düşünürler her ne kadar Meşrutiyet'in gelmesi noktasında birleşmişlerse de üslup ve hedefte ayrılmışlardır. Vatan kavramının gelişmesinde öncü olan Namık Kemal Meşrutiyet'in hilafet ve saltanat ile birlikte varlığını sağlayabileceğini ve dinin önemli bir birleştirici olduğunu savunmuştur. Ali Suavi ise uzun süredir ötelenmiş olan Türk kimliğine vurgu yapmış eğitimle olacak değişimde Türkçeye vurgu yapmış, Jön Türk akımının öncülerinden Şinasi ise toplumsal değişimde laikliğin ve medeni aile hukukunun önemine değinmiştir.¹⁷ Yeni Osmanlı ve Jön Türk aydınları Avrupa'daki değişimi inceledikleri sırada bu değişimin temelinde ekonomik kalkınmanın etkisini, endüstrileşme sonucunda oluşan sınıflaşmanın katkısını fark edememişlerdir. Bir an önce çözüm bulma ve uygulama çabası, gelişmenin tek kaynağının pozitivism olduğu gibi bir algıya sebep olmuştur. Oysa 1870'li yıllara liberalizmin getirdiği eşitsizliğe ve emek sömürüsüne karşı Sosyalizm fikri doğmuş hatta yaklaşık yirmi yıl sonra Sosyalizmin/komünizmin yeniden yorumlanmasını savunan II. Enternasyonal toplanmıştır.

Yeni Osmanlı ve Jön Türk akımıyla Avrupa'daki değişimi anlamaya ve ülkede uygulamaya çalışan ve Türk Modernleşmesinin başlangıcını yapan bu aydınlar tebaadan vatandaşlığa geçiş sürecinde farklı inanç ve kültürdeki insanların ortak paydası olacak en önemli unsur olan vatan kavramı üzerine yoğunlaşmışlardır. Çünkü eşitlik, hürriyet ve özgürlük kavramları da vatan algısı üzerinden inşa edilmiştir. Bu kavramlar ulus devlet ve milliyetçilik duygularının geliştiği bir süreçte dil ve kültürün de ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Milliyetçilik veya Türkçülük aydınların tutunduğu en önemli unsur olmuştur. Namık Kemal ortak paydaları ifade ederken Fransız ulus tanımına daha yakın yorumlar ve yazılar yazarken Ali Süavi ve Şinasi'nin Alman ulus yorumuna benzer şekilde Türklük üzerine eğildiği görülmüştür. Osmanlı aydınının ulus yaratma çabalarının sonuçsuz kalmasının en önemli sebeplerinden biri yerli ekonomi ve bunun doğurduğu sınıfların oluşmamasıdır. Bu bağlamda Osmanlılık fikri etrafında yerli sanayide çeşitli girişimlerde bulunulmuş ise de zaten Osmanlı

¹³ Yesevi, *Türk Milliyetçiliği...*, s. 52-55.

¹⁴ Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 103-109.

¹⁵ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 32-33; İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi", *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 216-220.

¹⁶ Kemal Karpat, *Kimlik ve İdeoloji, Osmanlı'dan Günümüze*, İstanbul 2009, s. 64; Hatice Güzel Mumyılmaz, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Vatandaşlık*, IQ Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013, s. 53; İbrahim Serbestoğlu, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", *OTAM*, S. 29 Bahar 2011, s. 205.

¹⁷ Şerif Mardin, "Yeni Osmanlı Düşüncesi", *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 42-53; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 282-283.

ekonomisinin orta ve üst sınıfını gayrimüslimlerin oluşturması bu çabaların Osmanlı tebaası olan ve bürokraside önemi makamlarda bulunan Gayrimüslim unsurların milliyetçilik ve ulus devlet girişimlerinin başarılı olmasına sebep olmuştur. Bu süreçte küçük girişimci durumunda olan Müslümanların rekabet ortamına karşı dayanamadığı Osmanlı ekonomisinde yabancı tüccarlar ve yerli gayrimüslim tüccarlar karşısında yok olmaya başladığı bankacılık sektöründe de aynı durumu yaşadığı görülmüştür.¹⁸

Yeni Osmanlı ve Jön Türk aydınlarının Fransız ulus modelinden esinlenerek ortaya koydukları vatan kavramının en önemli unsuru dil olmuştur. Ulus fikrinin ortak vatan ve ortak dil temelinde eğitim ile vatandaşa aktarılabilmesi görüşüne dayalı olarak dil üzerine tartışan aydınlar, sadece Türkçenin yabancı kelimelerden arınması konusunda hemfikir olmuşlar ancak alfabe konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Batı tarzı eğitim veren askerî okulların açılması Latin alfabesinin daha kolay öğrenilebileceği düşüncesinin doğmasına buradan da alfabe değişikliğinin okuryazarlığı arttırabileceği fikrine kaynaklık etmiştir. Türkçeyi İslam ve kültür ile birleşmiş gören Namık Kemal burada Latin alfabesini savunan Şinasi ve hatta ibadetin dilinin de Türkçe olmasını savunan Ali Süavi'den ayrılmaktadır.¹⁹

Yeni Osmanlıların Meşrutiyet, vatan, eşitlik tartışmaları Jön Türkler tarafından da sürdürülmüştür. Ancak vatandaşlık kavramına dayanarak ortaya atılan Osmanlı kimliği en çok Gayrimüslimlere yaramıştır. Osmanlı kimliği inşa süreci; devlet bürokrasisinde ve ekonomisinde güçlü bir şekilde yer bulan Gayrimüslimlerin bu etkinliklerini millî kimliklerini güçlendirme yolunda değerlendirmeleri ve umulanın aksine savaşlar, kaybedilen topraklar ve Arap dünyasındaki bağımsızlık girişimleri ve benzeri sebeplerle Osmanlı yerine Türk kimliğinin getirilmesi ile son bulmuştur. Bu süreçte Türk kavramının da anlam kaymasına uğradığı görülmüştür. Osmanlı toplumunun zengin sınıfının yanında konargöçer Türkmen aşiretleri ve eğitimsiz halk için kullanılan bu Türk tanımı Orta Asya'dan gelen aydınların ve cephelerde ihanetleri gören Türk subayların da etkisiyle asli kimlik olmuştur. 1908 sonrasında gelen özgürlük ve eşit yurttaşlık kavramlarının başarısızlığı Balkan savaşlarının travması ve benzeri birçok etkiyle yerli ve millî kavramının içeriğinin Türklük bilinci ile doldurulması sonucunu doğurmuş, Türkçülük fikriyatı bağlamında İttihat ve Terakki teşkilatlarında yer alan aydınlar Türk tarihi, dili, kültürü ve kimliği üzerine yoğunlaşmışlardır.²⁰

İttihat ve Terakki'nin toplum, ekonomi ve siyasal alanda yürüttüğü Türkçülük fikriyatına dayalı politikaları Genç Kalemler, Türk Ocakları ve Türk Yurdu dergisiyle kurumsal bağlamda gelişerek sürdürülmüştür.²¹ Türk Ocakları; Türk kimliği üzerinden doğan bir kimlik inşasını savunan Ağaoğlu ve Akçura gibi aydınların yanı sıra kültür ve dil birliği zemininde ortak ülkü ve değerler üzerinden bir kimlik inşasını savunan Ziya Gökalp gibi aydınların bulunduğu hatta Osmanlılık-Türkçülük tartışmalarının sürdürüldüğü bir çatı olmuştur.²² Elbette ağırlıklı olarak Türkçü aydınlar faaliyet göstermiştir. Balkanlardan zorunlu olarak Anadolu'ya sığınan nüfusun da etkisiyle Türklük kavramı üzerinden vatan kavramının da sınırları belirginleşmiştir. İsmail Gaspralı'nın "dilde, fikirde ve işte birlik" hedefi çerçevesinde bütün Türklerin birleşmesi fikri, Ziya Gökalp'ın Turan idealinin tarifleriyle gelişmiştir. Bu Turan idealinde önceliğin ne olacağı konusu önemli soru olmuş Türkçüler bu bağlamda hedefin belirlenmesinde ayrılığa düşmüşlerdir. Bir tarafta Orta Asya'da bağımsızlık hareketinin başlatılmasıyla kurulacak büyük Türkistan hedefi peşinde kurgulanan düşünce diğer tarafta da Şevket Süreyya Aydemir'in askerlerin Türk kimdir sorusuna verdiği cevaptan hareketle "*vatanımız neresi Türkiye mi hayalimizde yaşadığımız Turan mı?*"²³ sorgulamasından doğan büyük Turan'dan önce Anadolu'da güçlü bir Türk devletinin kurulması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Balkan Savaşlarında ve Birinci Dünya Savaşının cephelerinde görev yapmış Türk subaylarının yaşadığı deneyimler, ihanetler ve İslam coğrafyasının iç karışıklıkları millî mücadele sürecinde hedefin Anadolu'da bağımsız bir devletin kurulması önceliğini kuvvetlendirmiştir. Türk aydını ve subayları arasındaki bu ayrılık süreci içinde Enver Paşa ve arkadaşlarının Basmacı hareketiyle birlikte yürüttükleri mücadele esnasında hayatlarını kaybetmesiyle Mustafa Kemal ve arkadaşlarının ise Anadolu'da yeni bir devlete hayat vermesiyle sonlanmıştır.

Millî mücadele sonrasında Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan yeni Türk devletinde Türklük ve Türk milliyetçiliğinin dayandığı temeller üzerine adımların atıldığı tartışmaların yaşandığı görülmüştür. Bu tartışmalardan biri Türk Ocaklarında Türk kimdir konusu etrafında olmuştur. 1924 anayasasında Türk kimliğinin vatandaşlık bağlamında tanımlandığı; 69. Maddede her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıklarının kaldırıldığı ve 88. Maddesinde de Türkiye'de din ve ırk ayrımı yapılmaksızın vatandaşlık bakımından herkesin Türk olduğu

¹⁸ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Kitabevi Ankara 2008, s. 165.

¹⁹ İsmail Hami Danişmend, *Ali Süavi'nin Türkçülüğü*, CHP Genel Sekreterliği Yayını, Ankara 1942, s. 29; Yesevi, *Türk Milliyetçiliği...*, s. 112-113.

²⁰ Ali Engin Oba, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İmge Yayınevi Ankara 1995, s. 118-119; Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul 1978, s. 7-17; Yesevi, *Türk Milliyetçiliği...*, s. 118-121.

²¹ Ali Canip Yöntem, "Devirlerden Hatıralar", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, Türk Petrol Yayınları, Ankara 1962, s. 3-4; Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötügen Yayınları Ankara 2008, s. 187-196.

²² Fuat Uçar, *Üç Tarzı Siyaset Türkçülüğün Manifestosu (Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük)*, Fark Yayınları, Ankara 2008, s. 51; Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2013, s. 3; Yesevi, *Türk Milliyetçiliği...*, s. 118-121.

²³ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, Ankara 1959, s. 113-116.

vurgulanmıştır. Anayasal düzenlemelerin yapıldığı 1924 yılında Türk Ocakları da benzer konuda tartışmalara girmiştir. Ziya Gökalp, 10 Nisan 1923 tarihinde Türk Ocakları'nda verdiği bir konferansta Türk ırk ve milliyet tanımının ırk ve kana değil mefkûre ve terbiyeye bağlı olduğunu, Hamdullah Suphi Tanrıöver de bu tanıma dil, din ve dilek birliğine bağlamıştır. Türk Ocakları bu kavrama son halini Ocak yasasının 5. Maddesini “*Neslen Türk olan veya hars dolayısıyla tamamen Türk duygusu ve Türk dileği besleyen ve mazileriyle Türklüğe bağlı olduklarını ispat etmiş bulunan her kadın ve erkek Türk Ocağı'na aza olabilirler*” şeklinde düzenleyerek vermiştir.²⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulması ve vatandaşlık babında yapılan düzenlemeler ile Türk Ocakları'nın Türk ve millet tanımının paralelliği vurgulanmış Ocak mensupları CHP içinde görev almıştır.

2. Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkçülük Milliyetçilik

CHP'nin söylemlerinin ve hükümetlerin uygulamalarının Avrupa'da gelişen ulus/millet kavramının temel dayanaklarının Türkiye'de geliştirme üzerine olduğu görülmüştür. İttihat ve Terakki ile başlayan dil birliğini sağlama, eğitimde ve devlet kademesinde Türkçenin zorunlu hale getirilmesi Cumhuriyet'in kuruluş döneminin de uygulamaları olmuştur. Süreç içinde çok partili hayat geçişte yaşanan başarısızlıklardan dolayı Türk Ocakları siyasi bir muhalefet merkezi olmuş ve bu gerekçeye dayanılarak kapatılmış, yerine kurulan halkevleri Cumhuriyetin yeni kimliğinin inşasında önemli yer edinmiştir. Bu kimlik CHP'nin de parti programını oluşturan ve anayasaya da konulan altı ilkeye dayalı bir kimliktir. Türkiye'nin hukuki ve siyasi kimliğinin oluşmasında halkevleri daha sonra kurulacak olan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ile beraber çalışmış ve Türk Tarih Tezi bağlamında faaliyetlerini sürdürmüştür. Buna göre Türkler, Anadolu başta olmak üzere birçok medeniyetin kurucusu olup Türkçe, bütün dünya dillerine kaynaklık eden bir dildir. Bu bağlamda Türk kültürü de binlerce yıl eskilere dayanan kadim bir kültürdür. Böyle köklü bir geçmişe sahip, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan, aynı dili konuşan, aynı kültür içinde yoğrulmuş ve aynı ülkeye sahip herkes Türk kabul edilmiştir.²⁵

İttihat ve Terakki ve Türk Ocakları'nın faaliyetleriyle ekimlik ve toprak kayıplarını kurtarmak gayesiyle yüzlerce yıldır yaşanan topraklarda varlık/yokluk mücadelesi veren çoğunlukla subay ve Orta Asya'dan gelen aydınların oluşturduğu, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçura, Ömer Seyfettin'in etkili olduğu Türkçülük hareketi Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında da etkisini sürdürmüştür. Türk Ocakları'nın yerine Halkevlerinin kuruluşu ve 1944 olayları, Türkçülüğün yeni bir anlam çerçevesine geçişi veya tartışmaların olduğu süreci tanımlamıştır. Kemalist düşünce çerçevesinde Türklüğü, Cumhuriyet'in kazanımlarıyla doğan ortak paydalar ve ortak toplumsal hedef üzerinden tanımlayan Türkçülük hareketi, 1944 vakası ile birlikte yeni bir ayrıma girmiştir. Hüseyin Nihal Atsız, Alparslan Türkeş, Reha Oğuz Türkkan gibi toplumun her sınıfından ve devlet kademesinden gelen Türk ırkı özellikleri üzerine düşünce üreten yeni kuşağın Türkçülüğü yeniden şekillendirdiği görülmüştür. Bu yeni kuşak Türk tanımı ve Türkçülük yorumunda 1930'lu yılların Kemalizm'e dayalı etkin ideolojik Türklük tanımının karşısında durmuştur.²⁶ Ertekin, 1944 vakasının Türkçülük hareketindeki çakışan noktaları ortaya çıkardığını, vatandaşlık, ortak ülkü ve dil gibi kültürel paydaşlık üzerinden tanımlanan Cumhuriyetin veya Kemalizm'in Türk tanımı ve Türkçülüğünün, “Türk Irkı” bağlamındaki etnik kökene atıfta bulunan hatta Turanist ifade ve söylemlerinin ırkçılık-Turanlılık davasında Hüseyin Nihal Atsız'ın en önemli savunma argümanı olduğunu belirtmiştir.²⁷

Hüseyin Nihal Atsız'ın, şiddetle muhalefet ettiği Kemalist Türkçülük yorumunun karşısında, Türk ırkının özellikleri, üstünlükleri ve Turan sınırları üzerine yazıların olduğu Orhun ve Atsız Mecmuası, Fethi Tevetoğlu'nun Kopuz Mecmuası ve Reha Oğuz Türkkan'ın Ergenekon ve Bozkurt mecmuaları Türkçülük hareketi arasındaki ayrışmaların netleşmeye başladığı sürecin yayınları olmuştur.²⁸ Hükümet politikalarında özellikle Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki Komünist kadrolaşmalar ve faaliyetler üzerine Hüseyin Nihal Atsız'ın açık mektupları ile Türkçülük üzerine yapılan tartışmalarda Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun 5 Ağustos 1942 tarihli Meclis toplantısındaki konuşmasında “*Arkadaşlar, Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız.*” sözleri ile ayrışmanın temeli vurgulanmıştır. Türkçülük düşüncesindeki bu ayrışma ideolojik bir cepheleşmeye de

²⁴ Sarıay,Türk Ocakları, s. 313-317.

²⁵ Soner Çağaptay “Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil, Etnisite”, *Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 245-261; İbrahim Erdal, “Türk Siyasi Kimliğinin Gelişim Süreci ve Cumhuriyet Döneminde Kimlik İnşası Açısından Kurumlar”, *Türk Kültürü El Kitabı*, Grafiker Yayınevi, Ankara 2015, s. 635-658; İbrahim Erdal, *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2013, s. 23-45.

²⁶ Orhangazi Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları”, *Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 347-349, 360.

²⁷ Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün ...”, s. 358.

²⁸ Murat Yılmaz, “Atsız Mecmuası'nda Türk Dünyasına Yönelik Algı Oluşumu”, *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi*, Antalya, Türkiye, 1-4 Aralık 2016, Vol. 4, s. 383-384; Günay Göksü Özdoğan, *Turandan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 211; Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün ...”, s. 360-361.

dönüşmüş Atsız ve arkadaşlarının Türkçülük düşüncesi komünist karşıtı bir hareket olarak da şekillenmeye başlamış, bu sebeple Komünizme karşı savaşan Almanya ve Amerika gibi devletlere daha ılımlı yaklaşmıştır.²⁹

Tarihsel süreçte Türk bürokrasisi ve aydınının zihnine mih gibi çakılmış olan “Rusların sıcak denizlere inme” tehlikesi ve girişimleri düşünce hayatımızın önemli mihenk taşı olmuştur. Soğuk Savaş döneminin politik ikliminde Sovyet Rusya’nın Demir Perdesine karşı kendisinin liberal demokrasi tarafında olduğunu beyan eden Türkiye’deki milliyetçi-Türkçü düşünce, muhafazakâr cemiyetlerle birlikte, kendisini antikomünist derneklerin ve cemiyetlerin merkezinde bulmuştur.³⁰ Bu politik ortamda milliyetçilik hareketlerinin böyle bir zemine oturmasının çeşitli sebeplerinden biri 1944 olaylarıyla tartışılan CHP döneminde komünist kadrolaşmaların varlığı, diğeri de ezanın Türkçe okutulması gibi Cumhuriyet inkılablarının toplumda yarattığı rahatsızlık olmuştur.³¹ Soğuk Savaş döneminde komünizm tehlikesi karşısında en önemli toplumsal savunmanın İslam olması Türkçüler ve İslamcı geleneğin arasında yakınlaşmaya sebep olmuştur. Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu’nun önemli bir figürü olduğu bu hareket bir süre sonra Türkçü hareketin de din ile ilgili konulara esneklik getirmeye hatta milliyetçi dernekler yoluyla bu şekilde esnekliği savunanların Türkçü oluşumlardan kopmaya başladığı görülmüştür. Komünizm karşıtı hareketler, Hüseyin Nihal Atsız’ın mücadelesini sürdürdüğü Türkçüler, süreç içinde Alparslan Türkeş’in siyasi düşüncesinin toplumsal tabanı olacak olan Komünizmle Mücadele ve Milliyetçi Dernekler ve toplumun muhafazakâr, mütebedeyin sınıfının düşüncelerini dile getiren Kısakürek ve Topçu gibi aydın, şair, edebiyatçıları barındıran yeni grupları ortaya çıkarmıştır.³²

3. MHP’nin Türklük ve Türk milliyetçiliği Anlayışı

1944 Türkçülük davasının sonrasında Türkçülük hareketi antikomünizm saflarında yer almaya başlamıştır. Alparslan Türkeş, 1948 yılından itibaren Amerika ve Almanya’da eğitim ve Türk Silahlı Kuvvetleri temsilcisi olarak görevde bulunmuş bu süre 1959 yılına kadar sürmüştür. Türkeş, Irkçılık-Turancılık davası olarak da tanımlanan 1944 yargılanma sürecinde ırkçılık ile adının anılmasından ve Hitler taraftarlığı suçlamasından rahatsızlık duymuş, ırk tanımının kültür birliğine dayalı bir tanım olması gerektiğini, milliyetçiliğin ırkçılık olmadığını ifade etmiş ve 3 Mayıs 1944 tarihini milliyetçiler günü olarak anmıştır. Demokrat Parti döneminde milliyetçi derneklerin komünist karşıtı cephede yer alması İslami değerlerin de milliyetçilik tanımıyla birlikte kullanılması sürecini de getirmiştir.³³

1960 Askerî Müdahalesinin en önemli figürü olan Alparslan Türkeş’in siyasi hayata geçişinde önemli bir adım Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) olmuştur. Askerî Müdahale sonrasında siyasette sağ ve sol saflaşmanın olduğu bir süreçte ırkçılık ithamıyla karşılaşan Türkeş ve arkadaşları darbe sonrası sürgünden döndükten sonra siyasete CKMP ile başlayacak adımı atmıştır.³⁴ CKMP’nin 1965 yılı seçimlerde yayınladığı bildirgede Türkeş, Hüseyin Nihal Atsız ile olan fikir ayrılığını yaptığı milliyetçilik tanımıyla netleştirmiştir. Bildirgenin milliyetçilik başlığında verilen; “*Türk milliyetçiliğini Türk Milletine, kültürüne, Devletine, sevgi, bağlılık ve hizmet ülküsü olarak tanıyoruz. Bu bağlamdan bütün milliyetçi dernekleri desteklemek ve geliştirmek kararındayız. Millî ülkü ve millî kültürün ihyasının ele alınması gereken en büyük dava olarak görüyoruz. Türkiye halkının refah ve mutluluğunu, kişi, zümre, sınıf ve parti çıkarlarının üstünde görüyoruz.*” ifadeleri ırk merkezli tanımlamadan kültür ve dil merkezli bir tanımlamayı tercih ettiğini göstermiştir.³⁵ Türkeş, Türk ve Türkçülük/milliyetçilik anlayışını, ilerleyen yıllarda CKMP’nin 1969 kurultayında Milliyetçi Hareket Partisi olarak yeniden düzenlediği siyasetinin merkezine koyacağı, Dokuz Işık prensiplerinde açıklamıştır. Hüseyin Nihal Atsız taraftarlarının partiden tasfiye edildiği bu kongrede Türk; “*Kalbinde başka bir ırkın gururunu taşımayan ve kendisini samimi olarak Türk hisseden ve Türklüğe aday olan herkes Türk’tür.*”³⁶ şeklinde ifade edilmiştir ki bu ifade Ziya Gökalp ekolünün vurguladığı dil, kültür ve ülkü birliği bağlamında Türk tanımı ile CHP’nin anayasaya da giren vatandaşlık bağlamında vurgulanan Türk tanımıyla aynıdır. Burada CHP’nin Türk

²⁹ Hülya Öztekin, “1944 Irkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, C. 11, S. 1, Konya 2018, s. 215; Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün ...”, s. 373.

³⁰ Yüksel Taşkın, “Anti-komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C. 4, *Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003; Aytül Tamer, “Muhayyel Komünizm: Türk Sağının Anti-komünizm Propagandası”, *Doğu Batı*, Yıl: 14, S. 58, Ankara, 2011, s. 91-112.

³¹ Ertuğrul Meşe, *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 70-98.

³² Necmettin Tozlu, “Nurettin Topçu’nun Fikir Dünyamızdaki Yeri”, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, Kasım 2001, s. 53-60; Sadettin Elibol, “Muhafiz Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu’nun Duruşu”, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, Kasım 2001, s. 76-81; Hasan Şen, “Nurettin Topçu’nun Türk Düşüncesindeki Sıradışı Yeri”, Ed. Ünal Bozyer, *Kültür Dünyamızın Mimarları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayını, Muğla 2016, s. 35-71.

³³ Kağan Bahadır Küçükcalcan, *Demokrat Parti Döneminde Milliyetçi Hareketler*, Aygün Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 57-59; Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün ...”, s. 382-383

³⁴ Ferit Salim Şanlı, “Türk Sağındaki Politik Çatallaşmaya Adalet Partisinden Bakmak; 1961-1967 Yılları Arası AP İçerisinde Yaşanan Müfrit-Mutedil Mücadelesi ve Bu Mücadelenin Türkçe Hareketi İle Olan Münasebeti”, *CTAD, Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 13, S. 25, Bahar 2017, s. 22-24; Ertekin, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün ...”, s. 382-383; Bkz. Mustafa Çalık, *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Cedit Yayınları Ankara 1995.

³⁵ CKMP 1965 Seçim Bildirisi, Ankara 1965, s. 11; MHP Memleket ve Dünya Hadiseleri, 1969 Seçim Bildirisi, Ankara 1969, s. 12.

³⁶ Alparslan Türkeş, *Dokuz Işık*, CKMP Eminönü İlçe Teşkilatı Yayını, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1967, s. 6.

tanımından Türkes'in Türk tanımında ayrılan tek konu İslam vurgusudur. Üç Hilal'in parti sembolü olarak kabul edilmesiyle birlikte Türklük ve İslam ayrılmaz bir bütün olarak tanımlanmıştır. Türkes burada ırkçılık konusuna da net bir çizgi çekmiştir. Bu bağlamda milliyetçilik ve Türkçülük konusunda;

“Milliyetçilik, Türk Milletine karşı beslenen derin sevginin ifadesidir.... Biz; Türk Milletine mensup olduğumuza göre, bu milletin içinden çıkmış insanlar olduğumuza göre, elbette ki kendi milletimize karşı derin bir bağla bağlı olacağız ve bu milletin yükselmesi için bu milletin haklarının daima her çeşit tesirlerden uzak, her şeyin üstünde bulundurulması için çalışmayı görev tanıyacağız. İşte bu sebeplerden dolayı bizim milliyetçiliğimiz, Türk milletine karşı duyulan derin, köklü bir sevgi ve Türk Milletinin içinde bulunduğu müşkül durumdan bir an önce, en modern, en ilmi metotlarla çıkarılarak, en kısa yoldan modern uygarlığın en ön safına geçirilmesini sağlama duygusundan, kuvvet alır. Milliyetçiliğimiz başkalarına karşı kin, garez duygularıyla beslenmez. Demek ki Türk Milliyetçiliği, Türk Milletine karşı duyulan derin sevgi, bağlılık ve onu güç durumdan kurtarıp kuvvetli, her çeşit korkudan, baskıdan uzak, şerefiyle yaşayan, müreffeh, mutlu ve modern uygarlıkta en ön safa geçmiş bir hale getirmek isteği ve bu isteğin yarattığı duygudur. Birinci prensibimiz olan Milliyetçiliğimizin özet olarak tarifi ve izahı budur.” sözleriyle milliyetçiliğin temelini aidiyet şuuru ve sevgisini koymuştur. Türkçülük konusuna da değinen Türkes; *“Milliyetçiyiz, Türkçüyüz. Neden Türkçüyüz? Çünkü milletimiz Türk milletidir. Türkçülük ne demektir? Türkçülük Türk milletinin hayatının her safhasında, yapacağı her şeyin Türk ruhuna, Türk geleneğine uygun olması ve Türk'e yararlı olması amacının, fikrinin ön planda tutulmasıdır. Türkçe konuşacağız, Türkçeyi daima her şeyin üstünde tutacağız. Yapılacak her işte Türklük ruhuna, Türkün özelliğine uygun ve Türk milletine yararlı olması şartını göz önünden kaçırmayacağız. Türkçülüğün de kısaca tarifi budur. Birinci prensibimiz olarak aldığımız Milliyetçilik ve Türkçülük, kısaca yaptığımız bu izah ve tarifte işte bu şekilde ortaya konmuş oluyor.”*³⁷

sözleriyle ırkçılık suçlamasına bir set çekerek Türkçülüğü dil, kültür ve ortak gelecek ülkü gibi toplumun tamamının buluşabileceği paydalar üzerinden tanımlamaktadır.

Türkes, Türk kimliği ile Türk milliyetçiliği ve Türkçülük arasındaki ayrımı yaptıktan sonra 9 Işık doktrini bağlamında Turancılık üzerine de fikrini ülkücülük ilkesi üzerinden tanımlamaktadır. Burada Türk adı taşıyan herkesin sevgi ve ilgilerinin dâhilinde olduğunu ve bundan vazgeçilemeyeceğini bu düşüncenin her milletin tabii hakkı olduğu gibi Türk milletinin de tabii hakkı olduğunu vurgulamıştır. Buradan hareketle esaret altında yaşayan Türkler ile ilgili olarak da Birleşmiş Milletler Anayasası gereğince yeryüzünde yaşayan her millete tanınan kendi kaderini belirleme prensibine vurgu yapmıştır. Türkes bu yasal dayanağa atıfla; Afrika'da yaşayan ve hiçbir bağımsız devlet kuramamış olan halklara kendi kaderini belirleme hakkının tanındığını ve onların her birinin yabancı boyunduruğu ve sömürgeciliğinden kurtulup bağımsızlığını aldığını belirtmiştir. Bunu dayanak gösteren Türkes,

*“...Başkalarının boyunduruğu altında tutsak bulunan Türklerin tutsaklıktan kurtulmasını istemek, dilemek, bunun için iyi niyetler taşımak Türk olan herkes için en tabii ve kutsal bir haktır. Fakat biz ülkücülüğümüzde daima realist olmayı ve girişilecek faaliyetlerde Türkiye'yi hiçbir zaman tehlikelere, risklere, maceralara sürüklemeyecek bir yol üzerinde bulunmayı esas kabul ederiz. Ülkücülüğümüz bir macera fikri değildir. Ülkücülüğümüz Türk Milletinin en kısa yoldan, en kısa zamanda modern uygarlığın en üst kademesine yükseltilmesi, müreffeh, mutlu bir hayata erdirilmesi, kendi gücüyle ayakta durabilecek bir hale getirilmesi ve her çeşit korkudan, baskıdan uzak olarak, hür, müstakil yaşaması ülküsüdür. Bu ülkü aynı zamanda Türk olan herkese karşı ilgi ve sevgi göstermeyi, onların mutluluğunu dilemeyi ve onların mutluluğunu, Türkiye'yi risklere, tehlikelere maruz bırakmadan, bırakmaksızın, bırakmamak şartıyla sağlamaya çalışmayı içine alan bir ülkücülüktür.”*³⁸

sözleriyle Turancılık görüşünü romantik bir yaklaşımdan uzaklaştırarak hukuki ve diplomatik bir zemine çekmiştir. Burada Türkes'in önce güçlü ve müreffeh Türkiye daha sonra Türkiye'nin önderliğinde kalkınmış bir Türk Dünyası tasarladığı ve bu idealin Şevket Süreyya Aydemir'in “önce Turan mı yoksa bağımsız Türkiye' mi?” sorgulamasının bir yansıması olduğu da açıkça görülmektedir.

CKMP'den MHP'ye değişim ile birlikte İslam inancı ve toplumsal kültürünün Milliyetçilik tanımlamasının daha doğrusu ülkücülük bağlamında bütün ideolojinin temel zemini olduğu görülmektedir. Bu seçimde komünist karşıtlığının, esaret altındaki Türklerin büyük oranda Sovyetler baskısı altında olmasının ve Türkes'in kendisini

³⁷ Türkes, *Dokuz Işık*, s. 7.

³⁸ Türkes, *Dokuz Işık*, s. 9-10.

ortanın sağında tanımlamasından kaynaklanmıştır. Bu dönemde milliyetçi, ülkücü veya genel bağlamda sağcı entelektüel ve aydınların Türk milletinin en belirleyici özelliğinin İslam olduğu, Türklerin İslam sayesinde kimliklerini unutmadığı diğer dinleri tercih eden Türklerin yok oldukları vurgulanmıştır. Bu bağlamda MHP'nin Dokuz Işığın ilkelerinin İslam toplumu, ahlaki ve ülküsü etrafında tasvir ettiği görülmüştür. Türkeş, İslam'ın Türklerin millî dini olduğundan hareketle nihai hedefin yeryüzünde bir hak ve adalet nizamı tesis etmek olduğu ve bu hedefin adının Osmanlı tarafından Nizam-ı Âlem olarak adlandırıldığını vurgularken Namık Kemal Zeybek Ülkü Yolu adlı eserinde millî ülkünün zahiri görünüşünün Nizam-ı Âlem davası özünün ise İlay-ı Kelimetullah olduğunu bunun anlamının da Allah'ın iradesi doğrultusunda insanlara bir nizam verme olduğunu belirtmiştir.³⁹

Milliyetçiliğin İslam ile olan bütünleşmesinin en önemli itici gücü olan komünizm karşıtlığı 1977 seçim bildirgesinde daha net bir hedef olarak ortaya çıkmıştır. Kimlik, kültür ve manevi değerlerin bozulmasının en önemli unsuru olarak görülen komünizme karşı korunması öncelikli değerlerin arasına İslam ahlakı da eklenmiştir. 1977 seçim bildirgesinde “*Türklük gurur ve şuru ile İslam ahlak ve faziletini her türlü istismar ve tahripten kurtararak gönüllerde yaşatmak*” teminat olarak görülmüştür. Bu teminat MHP'nin bütün seçimlerinde temel teminat ve hedef olarak vurgulanmıştır.⁴⁰Burada istismar ve tahrip vurgusuyla İslam dininin hem komünist düşünce yoluyla yok edilmesine hem de Diyanet İşleri Başkanlığı eliyle İslam adı altında faaliyet gösteren cemaat ve tarikatlar üzerinden yozlaşmasının önüne geçilmesi vurgusu yapılmıştır. İslam dininin Türk toplumundaki birleştirici rolü, Türk kültür ve gelenekleriyle olan kadim birlikteliğine vurgu yapılarak bütün seçim beyannamelerinde ve kültür politikalarında yayınlar, faaliyetler bağlamında bu teminat ve hedefin korunması öncelikli görülmüştür.⁴¹

Milliyetçiliğin İslam ile birlikte kutsal bir hedefe yönlendirilmesi MHP ile kurumsallaşan Türk milliyetçiliğinin Dokuz Işık ilkelerinin Türk-İslam Ülküsü kavramıyla idealize edildiği görülmüştür. Bu ülküde Irkçılıktan koparılan Türk milliyetçiliğine yeni bir görev yüklenmiştir. Buna göre İslam dünyasındaki milliyetçilik karşıtı propaganda İslam dininde bölünmeye sebep olacaktır ki bunun önüne geçebilmek için “*Türk-İslam kültürüne, Türk-İslam medeniyetine, Türk-İslam Ülküsüne bağlı Türklük şuur ve vakarına, İslam iman, aşk, ahlak ve aksiyonuna sahip, Türklüğü bedeni, İslamiyeti ruhu bilen, milletini teknolojik hamlelerle dünyanın bir numaralı devleti yapmak için çarpınan, Dünya Türklüğünün, İslam dünyasının ve bütün mazlum milletlerin ümidi olmaya namzet bir gençlik yetiştirmek*”⁴² çözüm olarak sunulmuştur. 1970'li yıllardan itibaren Türk milliyetçiliğinin sloganı bu bağlamda “Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman” olmuş, Türklük ve İslam ayrılmaz bir bütün olarak başta komünizm olmak üzere bütün emperyalizme karşı mücadelenin zeminin oluşturmuştur.⁴³

4. MHP Bağlamında Türk Milliyetçiliğinin Türk Dünyası'na Bakışı

MHP kuruluşu itibariyle milliyetçilik ve ülkücülük bağlamında hedeflerini Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı ve bütünlüğünün korunması, ekonomik yönden kalkınmasının sağlanmasına yoğunlaştırmıştır. Dokuz Işık ilkelerinin de bu bağlamda kurgulandığı, Alparslan Türkeş'in yayınladığı Türkiye'nin Meseleleri eseri de bu amaca yönelik bir çalışma olmuştur. Milliyetçilik bahsinde de belirtildiği üzere güçlü ve müreffeh bir Türkiye kurulduktan sonra esaret altındaki Türklerle ilgilenmek politikası devletlerarası politikanın getirdiği şartlara göre de değişkenlik arz etmiştir. Bu bağlamda MHP'nin Kıbrıs, Orta Asya Türkleri ve Azerbaycan Karabağ sorunu çerçevesinde politika ürettiği görülmüştür. Kıbrıs Sorunu kuruluş itibariyle varlığını koruyan ve Alparslan Türkeş'in doğum yeri olması ve Askerî Harekât ile dış politikamızın önemli bir yerini işgal etmesi babından öncelikli bir konu olmuştur. 1989 Sovyet Rusya'nın yıkılışının ortaya çıktığı yıllardan itibaren bağımsızlıklarına kavuşan Orta Asya Türk Devletleri'nin sorunları temel konu hâline gelmiştir.

5. Kıbrıs

Kıbrıs konusu, Demokrat Parti döneminde yaşanan süreçten dolayı bilgisi dâhilinde bir konu olmasına rağmen 1960 Askerî Müdahalesi sonrasında Milli Birlik Komitesi üyesi ve Başbakanlık Müsteşarı olan Türkeş'in Özel Harp Dairesi tarafından gizlice örgütlenen Türk Mukavemet Teşkilatı'nın faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaya çalıştığı ve teşkilatın taleplerini organize ettiği görülmüştür. Türkeş, Kıbrıs konusuna Türklerin varlığı bağlamında demografik değil jeopolitik bağlamda Türkiye'nin güvenlik, egemenlik ve bağımsızlığını ilgilendirdiği için önem vermiştir. Ancak, Demokrat Parti mensuplarının yargılanmaları sırasında Türkeş ve arkadaşlarının tasfiye edilmeleri ve Türkeş'in Yeni Delhi'ye sürgün edilmesi TMT ile olan

³⁹ A. Ercüment Gedikli, *İslam-Asabiyye-Milliyetçilik*, Yedi Ekim Yayınları, Ankara 1990, s. 112-113; Alparslan Türkeş, *Türkiye'nin Meseleleri*, Kamer Yayınları İstanbul 1994, s. 3-4; Bkz. Namık Kemal Zeybek, *Ülkü Yolu*, Başak Yayınları, Ankara 1980.

⁴⁰ *MHP 1977 Seçim Beyannamesi*, Ankara 1977, s. 4; *Milliyetçi Çalışma Partisi Programı*, Ankara 1988, s. 2.

⁴¹ *Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları*, MHP Ar-Ge Kültür Araştırmaları Grubu, Ankara 1999, s. 75-79.

⁴² S. Ahmet Arvası, *Türk-İslam Ülküsü*, Burak Yayınevi, İstanbul 1994, s. 7-8.

⁴³ Hasan Acar, “Türkiye’de Milliyetçiliğin İslami Bir Tasavvuru Olarak Ülkücü Hareket: Tanrı Dağı Kadar Türk, Hıra Dağı Kadar Müslüman”, *Milliyetçilik Tipolojileri*, Ed. Hasan Acar, Nobel Yayınları, Ankara 2018, s. 305-313; Bkz. Beşir Ayvazoğlu, *Tanrı Dağından Hıra Dağına, Milliyetçilik ve Muhafazakârlık Üzerine Yazılar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.

ilişkilerinin kesilmesine sebep olmuştur. Sürgün sonrası CKMP ile siyasete adım atan Türkeş mecliste Kıbrıs meselesinin takipçisi olmuştur. 29 Aralık 1965 tarihinde CKMP adına yaptığı konuşmasında hükümete alınması gerekli önlemleri geç kalınmış olmakla birlikte geniş bir propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi, planlı bir diplomatik adımların atılması ve girişimlerde bulunulması ve Türkiye'yi herhangi bir ihtilafa ve sorumluluğa sokmadan Kıbrıs'ta kuvvete dayanan fiilî bir durum yaratılması olarak belirtmiştir. Türkeş, 04 Aralık 1967 tarihinde Kıbrıs'ta Türklere karşı yapılan durmak bilmeyen saldırılar karşısında askeri, diplomatik herhangi bir mukavemet göstermeyen hükümete karşı gensoru veren Türkeş, Başbakan'ı adada yaşananların sorumlusu olarak görmüştür.⁴⁴

Kıbrıs Harekâtı'nın başlaması sonrasında 23 Temmuz 1974 tarihinde TBMM'de yapılan görüşmelerde MHP adına söz alan Türkeş, Kıbrıs üzerinde demografik yapıyla ilgili yapılan oyunlara dikkat çekerek adada nüfus yoğunluğu üzerinden "self determinasyon" teklifinin Yunan ve Rum tarafından dile getirildiğine dikkat çekerek hükümeti buna karşı önemler almaya davet etmiştir. Türkeş 1992 yılında dış politika ile ilgili yaptığı konuşmada Kıbrıs meselesinin geçirdiği süreci ifade ettikten sonra ateşkes ilan etmek sürecinin ve sonrasında yaşanan yanlış adımların bağımsızlığı ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Maraş bölgesinin iskâna açılması gibi kazanılmış haklarının kaybedilmemesine vurgu yapmıştır. 2 Aralık 1992 tarihli meclis oturumunda Kıbrıs konusunu tekrar gündeme getiren Türkeş, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş hakkında ileri sürülen "uzlaşmaz" sıfatının bir Yunan ve Rum propagandası olduğunu karşı tarafın toprak verme ve asker azaltmak gibi mümkün olmayan taleplerinin Türk Hükümeti tarafından desteklenmesi ve Rauf Denktaş'ın yalnız bırakılmasını eleştirmiştir.⁴⁵

MHP'nin 1977 seçimleri öncesinde Kıbrıs meselesini gündemine aldığı görülmüştür. 1977 seçim beyannamesinde konuyla ilgili olarak Kıbrıs'ın Türkiye için hem soydaşlar hem de Türkiye'nin itibar ve güvenliği bakımından son derece önemli bir millî dava olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple Kıbrıs'ta taviz verilmesine karşı olan MHP, Kıbrıs'ın bugün yaşadığı durumun sebebi olarak Yunanistan'ın Megalo İdea'sının ve Enosis emperyalizminin olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda hükümeti uyararak; "*Türkiye'nin millî güvenlik ve çıkarları, coğrafyanın gereği Kıbrıs'ın tamamen Türkiye'ye ait olmasını gerektirirken, bir de bu durumda taviz verilmesi ve Adada Yunanistan'ın uzantısı olan Rum üstünlüğüne imkân tanınması tasavvur bile edilemez.*" vurgusunu yapmıştır. Kıbrıs meselesinin aynı zamanda Ege Adaları ve Ege kıta sahanlığı konusuyla da ilgili olduğunun belirtildiği beyannamede Türkiye'nin bu konuda hiçbir taviz vermemesi gerektiğini savunmuştur. Bu sebeple MHP beyannamede öncelikle Türkiye coğrafyasının bir uzantısı olan adaların anlaşılabilir bir statüye en kısa zamanda kavuşturulmasını çünkü Ege denizinin bir Yunan denizi olmadığı gerçeğinin altını çizmiştir. 1980 askerî darbesinden sonra siyasi yasaklar gerekçesiyle kapatılan MHP'nin yerine Milliyetçi Çalışma Partisi kurulmuş bu parti 1987 yılı seçim bildirgesinde Kıbrıs meselesini Dış Türkler başlığı altında ele alarak Türklerin yaşadığı her coğrafyada hukuki ve diplomasi bağlamında hakların savunulacağı belirtilmiştir. MÇP hazırladığı programında Kıbrıs ile ilgili olarak "*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dost ve müttefik devletlerce bir an evvel tanınması sağlanmalı ve Maraş bölgesi yerleşime açılmalıdır.*" hedefini koymuştur. Bu hedef bundan sonraki seçimlerde de sürdürülmüştür.⁴⁶

MHP'nin iktidar olduğu 1999 seçimlerinde ise Kıbrıs başlığı altında Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik önemi ve adadaki Türklerin varlık mücadelelerine vurgu yapılmıştır. Ancak bu tarihe kadar yapılan bağımsız KKTC vurgusunun yanı sıra burada Birleşmiş Milletlerin komisyonlarının faaliyetlerinden hareketle diplomatik girişimlere vurgu yapılarak sorunun iki toplum arasında karşılıklı güvene dayalı olarak uzlaşmayla sonuçlanabileceği ancak Avrupa Birliği'nin Kıbrıs meselesine yaklaşımının taraflı olduğu belirtilmiştir.⁴⁷

MHP, 2000'li yıllardan sonra Kıbrıs politikası bağlamında söylemlerini; KKTC'nin tanınması politikasından iki toplumlu bir Kıbrıs fikrinin siyasi çözüm arayışları çerçevesinde desteklenebileceği ancak Türklerin kazanılmış haklarının göz ardı edilmeyeceği tezine odaklanmıştır. Kıbrıs meselesini Türkiye'nin güvenliği ve bağımsızlığı bağlamında millî bir dava olarak gören MHP, Kıbrıs sorununa, ancak siyasi eşitlik ve adadaki iki egemen halk ve devlet arasında yeni bir ortaklık yapılması temelinde adil ve kalıcı bir çözüm bulunabileceğine inanmakta ve bulunacak çözümün Türkiye'nin etkin ve fiilî garantisini olumsuz yönde etkilememesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. AB'nin politikalarının sorunun çözümünde en önemli engel olduğunun vurgulandığı beyannamede "*Bugünkü şartlarda siyasi çözümün önündeki en büyük engel, Avrupa Birliği'nin yaklaşımı ve nasıl olsa Kıbrıs'ın AB'ne üye olacağı beklentisiyle Rum tarafının sergilediği uzlaşmaz tutumdur. Kıbrıs'ın AB üyeliği, ancak kapsamlı bir siyasi çözüm çerçevesinde ve bu çözümün bir parçası olarak öngörülebilir. Burada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dengenin tüm unsurlarıyla korunması da*

⁴⁴ Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları (Kanun Tasarısı ve Teklifler) 27.05.1960-04.12.1995, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları:132, Ankara 2009, s. 92, 111; Ulvi Keser, Alparslan Türkeş ve Kıbrıs Davası", *Yeni Düşünce Dergisi*, Haziran 2018.

⁴⁵ Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları, s. 168, 277-278, 296; MHP 1969 Seçim Beyannamesi, Ankara 1969, s. 9.

⁴⁶ MHP 1977 Seçim Beyannamesi, Ankara 1977, s. 50; MÇP 1987 Seçim Bildirgesi, s. 73-75; MÇP Programı, Ankara 1988, s. 79-80; MHP 1995 Seçim Beyannamesi, Ankara 1995, s. 26.

⁴⁷ MHP 1999 Seçim Beyannamesi, Ankara 1999, s. 55; Milliyetçi Hareket Partisi Programı, Ankara 2000, s. 96-97.

vazgeçilmez niteliktedir.”⁴⁸ söylemiyle Kuzey Kıbrıs Türk Halkı ve Cumhuriyeti'nin uzun yıllardır büyük bir sabır ve feragatle sürdürdüğü mücadelenin Türkiye tarafından her şart altında desteklenmeye devam edeceği belirtilmiştir. Ayrıca siyasi çözüm öncesi Kıbrıs'ın zorlama yoluyla AB'ye üye kabul edilmesinin çok ciddi sonuçlarının olacağı ve Türkiye'nin böyle bir zorlama halinde sessiz kalmasının düşünülemeyeceği ve Kıbrıs Türk halkını ve bağımsız devleti KKTC'yi hiçbir şart altında feda etmeyeceği ifade edilmiştir.

6. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne Bakış

1944 Irkçılık-Turancılık davasında yargılanan ve ihtilal girişimi suçlamasıyla karşı karşıya kalan Türkeş, komünizm baskısı altında kalan Türk dünyasının bugün esaret altında ise de zamanın şartları içinde bağımsızlık fırsatını bulabileceğini, Turan fikrinin dünyanın her tarafına yayılmış olan Türklerin siyasi, iktisadi ve kültürel bağlamda bir araya gelebileceği ülküsüne dayandığını hem mektuplarında hem de savunmasında ifade etmiştir. Komünist karşıtı bir düşüncede olması Orta Asya Türklerinin ve ülkelerinin sorunlarında daha hassas olmasına neden olmuştur. Türkeş, Türkçülük ve Turancılık kavramlarını milliyetçilik ve Ülkücülük ile açıklarken Turan konusunda önce güçlü bir Türkiye daha sonra bütün Türklerin birliği fikriyatından hareketle faaliyet göstermiştir. Bu bağlamda hedef olarak Türkiye'de komünizm ile mücadeleyi öne aldığı gibi Komünizm esareti altında kalan Türkleri bu bağlamda sık sık dile getirmiştir. 1969 seçimlerinde bu tehlikeye Demir Perde içinde ideolojik çatışmaların Sovyet Rusya ve Çin arasında olduğunu ancak bu çatışma bölgelerinin beynelmilelcilik iddialarıyla komünizm emperyalizmine esir edildiğini belirtmiştir. Bu çatışmaların Türkiye ile ilgili kısmı da “hadiselerin hür dünya ve bilhassa Türkiye için önemli yönü, bu toprakların esir Türklere ait oluşudur. Slav ve sarı ırk şovenizminin insanlık dışı emperyalist emellerinin esir milletlerin toprakları üzerinde çatışmasına hür dünyanın oldukça bigane kalmasını insanlığın istikbali yönünden endişeyle kaydetmek isteriz”⁴⁹ sözleriyle vurgulamıştır.

MHP, komünizm ile mücadele kapsamında değerlendirdiği Orta Asya Türklerini mücadelenin temelinde oturduğu gibi beyannamede Dış Türkler başlığı altında bu konuya değinmemiş genel anlamda Türklerin haklarına kavuşmasını insan hakları bağlamında değerlendirmiştir. Batı Trakya, Bulgaristan ve Kerkük'te yaşanan baskıları kınayarak “Dış Türklerin millî haklarını, insanlık hukukunun bir parçası sayıyoruz. Dünya Türklüğünün, insan haysiyetine yaraşır temel haklara kavuşması ve bulunduğu ülkelerde insanca yaşaması, hem millî hem de insanî bir ülküdür”.⁵⁰ vurgusunu yapmıştır. MHP ve Ülkü Ocakları komünizm ile mücadele kapsamında gösterdiği faaliyet ve eğitimlerde esir Orta Asya üzerine vurgu yapmıştır. 1980 askeri darbesi sonrası siyasi yasaklı olan MHP ve Alparslan Türkeş liderliğindeki ülkücüler 1987 yılında Milliyetçi Çalışma Partisi ile tekrar siyasete dâhil olmuştur. MÇP'nin programı ve ilk seçim beyannamesinde Dış Türkler için ayrı başlık açılmıştır.

Milliyetçi Çalışma Partisi, dış politikada temel ilke olarak "Milletlere istiklal, insanlara hürriyet" vurgusunu yapmış ve dış politika esasını bölgede ve dünyada barışın sürekliliğini temin etmek şeklinde tanımlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün ülkelerin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne her zaman saygılı ve itinalı olmasının çeşitli ülkelerde yaşayan Türk topluluklarına karşı ilgisiz kalacağı anlamına gelmediğini belirtmiştir. Türklere olan bu ilgiyi Atatürk'ün “Nerede Türk varsa orası Misak-ı Milliye dâhildir” sözüne dayandıran MÇP, “... Dış politikayı sadece dış ticaret kapsamında ele alan millî tarih ve dolayısıyla kültür boyutunu ihmal eden anlayışları reddederiz. Barışçılız, fakat tavizci değil, uzlaşmacıyız...”⁵¹ vurgusuyla ifade etmiştir. Programda milliyetçiliğin bir şuur meselesi olarak görüldüğü, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları dışında yaşamak zorunda kalmış bulunan Türk varlığıyla ilgilenmeyi hatta Dış Türklerle ilgili fikirleri macera ve hayalperestlik olarak değerlendirmeye karşı olduğu belirtilmiştir. Dış Türkler meselesinin bugün bütün dünyada tartışılmaz bir gerçek olduğundan dolayı bu ilginin realist bir dünya anlayışı olduğu ifade edilmiştir. Bu amaçla komşu ülkelerdeki Türklerin Türk kimliğiyle yaşayabilmeleri için Türkiye'nin bütün dünya Türklüğü ile kültürel ve iktisadi temaslarını arttırması, dünya Türklüğünün dilini, edebiyatlarını, tarihlerini, folklorlarını bugünkü iktisadi ve sosyal yapılarını inceleyen dünya çapında bir araştırma merkezinin Türkiye'de kurulması planlanmıştır. Bu merkezin kuruluş gerekçesi olarak devletlerin nüfuz sahalarını genişletmek için başka ülkelerdeki insanları parayla, ideolojiyle ve çeşitli yollarla el altından körüklemesi gösterilmiştir. Bu sebeple merkezin kuruluş amacı; “... Bütün bunlar dünyanın en uzak köşesini dahi takip eden, dünya hadiselerini Türk görüşü açısından değerlendiren kapsamlı bir kültür-hariciye-istihbarat politikasını ve işbirliğini gerektirmektedir. Dış ilişkilerimizin dar kapıları kırılmalı, bütün elemanlarının gözleri açılmalıdır. İstihbaratımızdaki taharri memur zihniyeti kaldırılmalı, hariciyemize ve istihbaratımıza ilim ve kültür sokulmalıdır. Gittiği ülkenin dinini bilmeyen etnik, dini ve sosyal yapısını tanımayan, bu ülkenin neresinde ne

⁴⁸Milliyetçi Hareket Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, Ankara 2002, s. 117-118.

⁴⁹MHP 1969 Seçim Beyannamesi, Ankara 1969, s. 5-6

⁵⁰MHP 1977 Seçim Beyannamesi, Ankara 1977, s. 51.

⁵¹MÇP Programı, Ankara 1988, s. 78.

kadar Türk yaşadığından haberi olmayan, araştırmayan hariciyeciyi, kültür ataşesi faydalı olamaz.”⁵² vurgusuyla yapılmıştır.

MÇP'nin siyasi yasakların kalkması sonrası MHP'ye dönüşmesiyle birlikte Türk dünyası ile ilgili konuların özellikle de bağımsızlıklarını kazanan Türk cumhuriyetlerinin varlığıyla birlik esasına dayalı projelere dönüştüğü görülmüştür. 1995 seçimlerinde yayınlanan beyannamede bütün Türk dünyasının lider ülkesi Türkiye olarak vurgulanmıştır. Dış politika hedefi “Uydu değil, Lider Türkiye!” olmuş ve bunun kaynağı da 21. yüzyılın Türk asrı olacağı öngörüsü olmuştur. Türkiye'nin bir “Merkez Ülke” olduğu gerçeğinin kabul edilmesini savunan beyannamede Türkiye'nin artık artan nüfusu ve iktisadi gücüyle lider ülke olma gücü ve potansiyeline sahip olduğu özellikle Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu ve Orta Asya'da bu potansiyeli kullanarak etkili olabileceği belirtilmiştir. Buradan hareketle ekonomik alanda sıkı ilişkilere dayanan “Avrasya Ekonomik Birliği”nin kurulmasına; siyasi ve askerî alanda ise bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin gönüllü işbirliği esasına dayanan ve eşitlik temeli üzerine kurulu bir siyasi yapılanmaya öncülük edilmesi öncelikli hedef olarak görülmüştür.⁵³

1999 MHP'nin iktidar ortağı olduğu dönemin başlangıcı olmuş ve seçim beyannamesinin sloganı “Lider Ülke Türkiye!” olmuştur. Türk Dünyası'nın sorunları ve geleceği ile ilgili olarak yapılan planlamalarda Türkiye'nin liderliğinin vazgeçilmez şart olduğu hissedilmiştir. Komünizmin çöküşüyle birlikte bağımsızlığına kavuşan cumhuriyetlerin doğal zenginliklerinin emperyalizmin mücadele alanı olacağına vurgu yapılarak Türkiye'nin bu konuda hazırlıksız yakalandığına değinilmiş Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ekonomik, kültürel ve sosyal bağlarını güçlendirecek hamlelerin yapılması vurgulanmıştır. Buna göre MHP iktidarında; Türk Dünyası Bakanlığı'nın kurulması, 1992 yılında imzalanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın canlandırılacağı ve Türk Dünyası Ortak Pazarı'nın oluşturulmasının planlandığı beyan edilmiştir. Bu projeler 2000 yılı parti programına da alınmıştır.⁵⁴ 2002 seçim beyannamesinde ise bu projelere ek olarak dünyanın gelişen ekonomik rekabetine bağlı olarak enerji sektöründe Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ve Türk toplulukları ile yakın işbirliğinin sağlanması, karşılıklı menfaat ilişkilerine dayalı millî enerji ajansları ve Türk Dünyası Enerji Konseyi'nin kurulması planlanmıştır. Ayrıca Türk Dünyası Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Merkezi de işler hale getirilerek konseyin her yönden desteklenmesi ve etkin bir şekilde çalışmasıyla Türk dünyası ile tarihi, kültürel ve ekonomik ilişkilerin bilim ve teknoloji alanında da geliştirilmesi yani Türk Dünyası Bilim ve Teknoloji Veri Tabanı oluşturulması hedefi ortaya konulmuştur.⁵⁵

Alparslan Türkeş'in meclis konuşmaları ve MHP'nin seçim program ve beyannamelerinde Türk dünyası meselelerinin, dünyada gelişen konjonktüre göre değişkenlik arz ettiği görülmüştür. 1989 yılına kadar komünist esareti altındaki Türkler başlığında incelenen ve değinilen konu artık bağımsızlığını kazanmış Türk Cumhuriyetleri'nin varlıklarını koruma ve gelişmeleri önündeki engelleri aşacak projeler merkezinde olmuştur. Bu süreçte Azerbaycan'da yaşanan Karabağ'ın işgali gibi sıcak konularda da aktif bir politika gündeme getirilmiştir. Bu sebeple Türk Dünyası'nı en önemli meselesi; ekonomik, siyasi ve kültürel bir işbirliği etrafında toplanılması ve bu cumhuriyetlerin emperyalist rekabet bölgesi alanından çıkarılması ve bu bağlamda yaratılan Karabağ'ın işgali gibi konuların diplomasi yoluyla çözümünün sağlanması olmuştur.

1991 yılında meclis görüşmelerinde Alparslan Türkeş'in gündeme getirdiği mesele Türk Dışişleri Bakanlığı'nın dış politikada hala Sovyetler Birliği'ni muhatap alarak Türk Cumhuriyetleri konusunda hiçbir adım atmamasını daha doğrusu hazırlıksız yakalanmasını sorgulamıştır. Rusya'nın İngiliz Milletler Topluluğu'na benzer bir oluşum ile Türk Cumhuriyetleri üzerindeki hegemonyasını devam ettirmek amacıyla olduğunu belirten Türkeş, Dışişleri bürokratlarının Türk Cumhuriyetleri ile Ermenistan veya Gürcistan'ı aynı sınıfta görmesini hatta Azerbaycan ile ilgili mezhepsel bir ayrıma gidilmesini tehlikeli bulmuştur. Türkeş, Türkiye'nin bölgede İsmail Gaspıralı'nın “dilde fikirde işte birlik” düsturunun hayata geçirilmesi konusunda uyarıda bulunmuştur.⁵⁶ Türkeş bir yıl sonra meclis konuşmasında Türkiye'nin bir araya gelmekte zorlanan Türk Cumhuriyetlerini Türkiye'nin liderliğinde bir araya getirebilmek amacıyla Türk Cumhuriyetleri Cumhurbaşkanı, Başbakanları ve Dışişleri Bakanlarının Yüksek Türk Cumhuriyetleri Konseyi bağlamında dönüşümlü başkanlık şeklinde bir yönetimle bir araya getirilmesi teklifinde bulunmuştur. Ayrıca sorunların tespiti ve çözümünde aktif rol almak için her cumhuriyetten 25 uzmanın oluşturacağı Türk Cumhuriyetleri İşbirliği Daimi Meclisi'nin kurulması teklif edilmiştir. Tombuloğlu, Türkeş'in bu kurumsal yapılanmayı önerirken dünya devletlerinin özellikle de Avrupa'nın Turan Birliği'nin kurulması konusunda tedirgin olduğunu

⁵²MÇP Programı, Ankara 1988, s. 78-80.

⁵³MHP 1995 Seçim Beyannamesi, Ankara 1995, s. 26

⁵⁴MHP 1999 Seçim Beyannamesi, Ankara 1999, s. 56-57; Milliyetçi Hareket Partisi Programı, Ankara 2000, s. 96-97; Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları..., s. 357.

⁵⁵Milliyetçi Hareket Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, Ankara 2002, s. 119.

⁵⁶Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları..., s. 238-240.

vurguladığını bu tedirginliğin bütün planlamalara engel olabileceğini bundan dolayı da yapılan düzenlemelerin bir Turan devleti kurulacağına dair propaganda yapılmasına imkân vermemesini de belirtmiştir.⁵⁷

MHP'nin önem verdiği konulardan birisi de Azerbaycan Karabağ bölgesinin Ermenistan tarafından işgali olmuştur. 1991 yılında meclis konuşmasında Kafkaslardaki gelişmelere değinen Türkeş, Azerbaycan'ın yaşadığı sorunun çözümünü diplomatik ve askerî yönünün bulunduğunu Ermenistan'ın saldırgan politikalar yerine Türkiye ve Azerbaycan ile dostane ilişkiler kurması halinde içinde bulunduğu iktisadi sıkıntılardan kurtulabileceğini belirtmiştir. Ermeni saldırılarının sonlanmaması ve işgalin sürdürülmesi üzerine mecliste yaptığı konuşmada Türkiye'nin Azerbaycan'ı desteklemek için askerî ve diplomatik bütün yolları denemesini vurgulamıştır. Diplomatik girişimler bağlamında Birleşmiş Milletlerin Azerbaycan konusunda da hassasiyet göstermesini vurgulamıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansında kabul edilen sınırların zorla değiştirilemeyeceği ilkesinin burada uygulanmadığına dikkat çekerek Azerbaycan'ın meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu vurgulamıştır. Türkeş konuşmasında ayrıca “*Şeref ve haysiyetimizi korumak için, kardeş Azerbaycan'a gerekli yardımı sağlamak için, ileride kendimize karşı yönelecek herhangi bir saldırgan niyeti şimdiden caydırmak için gerekli her türlü tedbiri almaktan çekinmemeliyiz. Bu tedbirlerin içinde askeri tedbirler de vardır ve o da olmalıdır*” uyarısını yapmıştır.⁵⁸ Hocalı katliamının yaşanması Azerbaycan hassasiyetinin artmasına da Türkeş'in Azerbaycan konusunda aktif siyaset izlemesine sebep olmuştur. 3 Mayıs 1992 tarihinde seçim sürecinde Halk Cephesi adayı Ebulfez Elçibey'i ziyaret etmesi, Bakü Azadlık Meydanı'nda milyonlarca insanın toplanması ve Türkeş'in hitabı Türkiye'nin Azerbaycan'da Elçibey'i desteklediği haberlerinin yapılmasına sebep olmuştur.⁵⁹

SONUÇ

Türk modernleşme hareketinin en önemli sorunlarından biri siyasi oluşumların ve yenileşme çabalarının doğal mecrasında gelişmemiş olmasıdır. Bu sebeple Osmanlı'dan bu yana Türk aydını Batı'nın modernleşme sürecini incelerken kaynaktan hareketle pozitivizmin etkisinde kalarak din devlet ilişkisine yoğunlaşmıştır. İşçi işveren çatışmasından doğan Sosyalizm, serbest girişimin önünü açan liberalizm ve Fransız devrimi ile ortaya çıkan devrimin kazanımlarına dayalı vatan ve millet kavramı anlaşılılmaya çalışılmıştır. Namık Kemal, Şinasi ve Ali Suavi gibi aydın ve gazeteciler de bu kaynaktan etkilenmişler, toplumsal yapıda değişim ve kimlik üzerine tartışmalara sebep olmuşlardır. İttihat ve Terakki yöneticilerinin ilmiye sınıfına karşı tutumları bu etkinin sonucudur. Milliyetçilik akımının zarar verdiği imparatorluklardan biri olan Osmanlı da kendisini koruyabilmek ve toprak kaybını önleyebilmek amacıyla İslamcılık-Osmanlıcılık ve Türkçülük akımlarına sarılmıştır. Bu süreçte Osmanlıcılık ile vatandaş hukuku gibi kavramlar ve ortak vatan Osmanlı vatandaşlığı yani üst kimliği gibi girişimler 1911 yılına gelindiğinde Türk kimliğinin inşasında yararlı olmuştur.

Türkçülük akımının kurtuluş reçetesi olarak görülmesi bu kimliğin hangi temellere dayanacağı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Yusuf Akçura gibi Orta Asya coğrafyasından gelen aydınlar etnik kökene dayalı ve Turancılığa öykünen bir Türkçülüğe öngörmüşken Ziya Gökalp başta olmak üzere diğer aydınlar da ortak kültür, dil, vatan ve ülküde birleşen bir kimliği savunmuşlardır. Her iki tarafın da ortak noktası tercih edilen kimliğin veya kültürün Türklüğe ilintili olmuş olmasıdır. Bu sebeple Yusuf Akçura da Ziya Gökalp de Turan üzerine yazılar kaleme alabilmişlerdir. Birçok araştırmacı bu iki tarafı romantik ve realist Turancılar olarak da sınıflandırmışlardır. Fransız vatandaşı hukukundan etkilenen Ziya Gökalp'in cumhuriyetin vatandaş kimliğinin inşasında etkisi büyük olmuştur. 1921 ve 1924 anayasasına giren ortak kültür, vatan ve hedef bağlamında dini, dili cinsi ne olursa olsun vatandaşlık babında Türk olmak tanımı Cumhuriyetin Türk milliyetçiliği ilkesinin fikri zeminini oluşturmuştur. Halkevleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ortak kültür ver kimlik olan Türklük üzerine yoğunlaşmıştır.

Türk Ocaklarıyla birlikte kurumsallaşan Türk milliyetçiliği yukarıda bahsedilen her iki ekolü de içinde barındırmış Cumhuriyetin kuruluş yılları bu iki ekolün de uygulandığı yıllar olmuştur. Türkçülüğün kendi içinde fraksiyonlara ayrılması, Hüseyin Nihal Atsız'ın devlet kademesinde komünist kadrolaşma konusunda Başbakanı yazdığı açık mektuplarıyla gelişen Hüseyin Nihal Atsız-Sabahattin Ali davasıyla başlamıştır. Bu dava 1944 İrkçılık-Turancılık Davasına dönüştürülerek Türkçülük hareketinin fraksiyonlara ayrılma süreci yaşanmıştır. Bu davada yargılananlar arasında Nejdet Sançar, Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan'ın yanı sıra Türk siyasi hayatında Türk milliyetçiliğinin savunucusu olacak olan Alparslan Türkeş de bulunmaktadır. Türkeş davadan berat ettikten sonra 1948 yılından itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerin temsilcisi olarak yurtdışında bulunmuş, bu süre zarfında kendisinin irkçılık ile anılmasından rahatsız olmuştur. 1960 askeri darbesi sonrası sürgün edilen 14'ler arasında bulunan Türkeş sürgünden döndükten sonra 1965 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne

⁵⁷ Tuba Tombuloğlu, “Alparslan Türkeş'in Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklarına Göre Türk Dünyası Hakkındaki Görüşleri”, *Doğumunun 100. Yılında Alparslan Türkeş Armağanı*, Ed. Sadettin Yağmur Gömeç-Tuba Tombuloğlu, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 323, 326; *Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları...*, s. 281.

⁵⁸ *Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları...*, s. 248, 282, 300.

⁵⁹ Faik Elekberli, “Alparslan Türkeş ve Ülkücü Dünya Görüşünün Azerbaycan ve Kafkasya'daki Etkileri”, *Doğumunun 100. Yılında Alparslan Türkeş*, Konya 2017, s. 187-188; Tombuloğlu, “Alparslan Türkeş'in Türkiye...”, s. 331.

katılarak siyasete girmiştir. Türkeş'in bu süreçte Nihal Atsız ile mesafeli olduğu ve 1944 davasını milliyetçiler günü olarak andığı görülmektedir. Türkçülük hareketindeki bu yorum farkında en önemli etkenlerden birisi dine bakış olmuştur. Atsız'ın dine bakışı ile Türkeş'in komünizmle mücadelede en önemli direnç olarak gördüğü İslam inancı, Türkçülük-milliyetçilik sınıflandırmasıyla sonuçlanmıştır. 1969 yılından itibaren Dokuz Işık Doktrinini ele alan Türkeş'in Türkçülüğü İslam ile yoğrulmuş milliyetçiliğe, Turancılığı da "İlayı kelimetullah ve nizam-ı Âlem" gibi yine İslam ile örülmüş Ülkücülük ilkesine dayandırdığı görülmüştür. Her iki tarafın da ortak noktası ise komünist karşıtlığıdır.

MHP ve Türkeş'in Türk kimliği üzerine yaptığı tanımlama da Ziya Gökalp'in ortak kültür, dil, vatan ve ülkü paydaşlığından doğan Türklüktür. Dolayısıyla CHP programında ve anayasada kendisini bulan vatandaşlık babında herkesin Türk olduğu tanımına da karşı çıkmayan MHP, 1990'lı yıllarda Türklük tanımında "kendisini Türk hisseden herkes Türk'tür" vurgusunu yaparak vatan ortak paydasında yaşama arzu ve isteğini savunmuştur. 1990'lı yıllarda bölücü örgütün artan faaliyetleri karşısında ayrılmaya ve bölünmeye karşı "Onlar ne kadar Kürt ise ben de O kadar Kürt'üm. Ben ne kadar Türk isem Onlar da O kadar Türk'tür" beyanatını veren Türkeş, bu tanımı savunurken Türklüğe yaptığı vurgunun kadim kültüre vurgu olduğu ve ortak vatanda yaşama arzusu olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda Türklük tanımındaki CHP ile arasındaki belirgin fark "Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman" sloganındaki İslam vurgusudur.

MHP ve Türkeş milliyetçilik ve Turan konusunda önce Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğü daha sonra güçlü Türkiye önderliğinde Turan ellerinin siyasi ve iktisadi bütünlüğü sıralamasını savunmuştur. MHP ve Türkeş'in Türk Dünyası'na bakışının Osmanlı devletinin son dönemlerinde Enver Paşa ile yaşanan Turan devleti kurma romantizminden daha çok Mustafa Kemal'in savunduğu realist Turan düşüncesinin hâkim olduğu görülmüştür. 1989 sonrası bağımsızlık sürecine giren Türk Cumhuriyetlerine karşı Türkiye'yi derleyen toparlayan ve bu Cumhuriyetlerin dünya ile uyumlu olmasını sağlayan lider ülke konumunda görmüştür. Sınırların kaldırılarak Turan Devleti'ni kurulması yerine siyasi, iktisadi ve kültürel birliklerin kurulması düşüncesinden hareketle Dış Türkler Bakanlığı'ndan Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA) gibi birçok üst kurulun kurulmasına önayak olmuştur. Türk Cumhuriyetlerinin kendi aralarındaki sorunların çözümünde Türkiye'nin Ermenistan gibi diğer cumhuriyetler ile ilgili sorunlarda ise uluslararası hukukun ve kurumların işletilmesini dile getirmiştir. MHP ve Türkeş'in sadece Azerbaycan Karabağ bölgesinin işgali ve Kıbrıs konusunda Türkiye'nin legal ve illegal askerî operasyonlar yapmasını desteklemiş ve ülkücülerin bu meşru müdafaaya katılmalarına gönüllük üzerine rıza göstermiştir. Bu bağlamda Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Elçibey'in Halk Cephesi'ne Türkiye'den gönüllüler katılmıştır. Bugün de Orta Asya Türk Devletleriyle ilişkilerde Türkiye'nin liderliği, stratejik, ekonomik ve politik menfaatleri ile endişeleri öncelikli bir politika olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

Parti Program ve Seçim Beyannameleri

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) 1965 Seçim Bildirisi, Ankara 1965.

MHP Memleket ve Dünya Hadiseleri, 1969 Seçim Bildirisi, Ankara 1969.

Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) 1987 Seçim Bildirgesi, Ankara 1987.

Milliyetçi Çalışma Partisi MÇP Programı, Ankara 1988.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 1969 Seçim Beyannamesi, Ankara 1969.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 1977 Seçim Beyannamesi, Ankara 1977.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 1995 Seçim Beyannamesi, Ankara 1995.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 1999 Seçim Beyannamesi, Ankara 1999.

Milliyetçi Hareket Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, Ankara 2002.

Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları, MHP Ar-Ge Kültür Araştırmaları Grubu, Ankara 1999.

Milliyetçi Hareket Partisi Programı, Ankara 2000.

Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları (Kanun Tasarısı ve Teklifler) 27.05.1960-04.12.1995, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu yayınları:132, Ankara 2009.

Kitaplar ve Makaleler

- ACAR, Hasan, “Türkiye’de Milliyetçiliğin İslami Bir Tasavvuru Olarak Ülkücü Hareket: Tanrı Dağı Kadar Türk, Hıra Dağı Kadar Müslüman”, *Milliyetçilik Tipolojileri*, Ed. Hasan Acar, Nobel Yayınları, Ankara 2018, s. 305-313.
- ANDERSON, Benedict, *Hayali Cemaatler*, (çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul 1995.
- ARVAŞI, S. Ahmet, *Türk –İslam Ülküsü*, C. I, Burak Yayınevi, İstanbul 1994.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, Ankara 1959.
- AYDIN, Rıfat, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet; Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Mart 2018, s. 243-2448.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Tanrı Dağından Hıra Dağına, Milliyetçilik ve Muhafazakârlık Üzerine Yazılar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.
- ÇAĞAPTAY, Soner, “Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil, Etnisite”, *Milliyetçilik, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 245-261.
- ÇALIK, Mustafa, *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Cedit Yayınları Ankara 1995.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *Ali Süavi’nin Türkçülüğü*, CHP Genel Sekreterliği Yayını, Ankara 1942.
- ELEKBERLİ, Faik, “Alparslan Türkeş ve Ülkücü Dünya Görüşününün Azerbaycan ve Kafkasya’daki Etkileri”, *Doğumunun 100. Yılında Alparslan Türkeş*, Konya 2017, s. 187-188.
- ELİBOL, Sadettin, “Muhafiz Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu’nun Duruşu”, *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, Kasım 2001, s. 76-81.
- ERDAL, İbrahim, *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2013.
- ERDAL, İbrahim, “Türk Siyasi Kimliğinin Gelişim Süreci ve Cumhuriyet Döneminde Kimlik İnşası Açısından Kurumlar”, *Türk Kültürü El Kitabı*, Grafiker Yayınevi, Ankara 2015, s. 635-658.
- ERGİL, Doğu, *İdeoloji ve Milliyetçilik*, Turhan Kitabevi, Ankara 1983.
- ERÖZDEN, Ozan, *Ulus-Devlet*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 1997.
- ERTEKİN, Orhangazi, “Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları”, *Milliyetçilik, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınevi, İstanbul 2008, s. 347-349, 360.
- ERYILMAZ, Bilal, *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.
- GEDİKLİ, A. Ercüment, *İslam-Asabiyye-Milliyetçilik*, Yedi Ekim Yayınları, Ankara 1990.
- GELLNER, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, (çev. Büşra Ersanlı Behar-Günay Göksu Özdoğan), İnsan Yayınları, İstanbul 1992.
- GÖKALP, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul 1978.
- GÖKALP, Ziya, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2013.
- GUIBERNAU, Montserrat, *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, çev. Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1997.
- HOBSBAWM, Eric J., *Milletler ve Milliyetçilik*, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1993.
- KARPAT, Kemal, *Kimlik ve İdeoloji, Osmanlı’dan Günümüze*, İstanbul 2009.
- KESER, Ulvi, *Alparslan Türkeş ve Kıbrıs Davası*, *Yeni Düşünce Dergisi*, Haziran 2018.
- KÜÇÜKALCAN, Kağan Bahadır, *Demokrat Parti Döneminde Milliyetçi Hareketler*, Aygan Yayıncılık, İstanbul 2016.
- LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Arkadaş Kitabevi Ankara 2008.
- MARDİN, Şerif, “Yeni Osmanlı Düşüncesi”, *Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 42-53.

- MEŞE, Ertuğrul, *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- MUMYAKMAZ, Hatice Güzel, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Vatandaşlık*, IQ Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013.
- OBA, Ali Engin, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İmge Yayınevi Ankara 1995.
- ORTAYLI, İlber, "Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi", *Türkler*, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 216-220.
- ÖZDOĞAN, Günay Göksu, *Turandan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- ÖZTEKİN, Hülya, "1944 İrkçilik-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, C.11, S. 1, Konya 2018, s. 215.
- SAKLI, Ali Rıza, "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", *Akademik Bakış Dergisi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, S. 32, Eylül-Ekim 2012, s. 8-9.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, Ankara 1992.
- SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları Ankara 2008.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", *OTAM*, S. 29 Bahar 2011, s. 205.
- SMİTH, D. Anthony, *Milli Kimlik*, çev. B. Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- ŞANLI, Ferit Salim, "Türk Sağındaki Politik Çatallaşmaya Adalet Partisinden Bakmak; 1961-1967 Yılları Arası AP İçerisinde Yaşanan Müfrit-Mutedil Mücadelesi ve Bu Mücadelenin Türkes Hareketi İle Olan Münasebeti", *CTAD, Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:13, S. 25, Bahar 2017, s. 22-24.
- ŞAYLAN, Gencay, *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1995.
- ŞEN, Hasan, "Nurettin Topçu'nun Türk Düşüncesindeki Sıradışı Yeri", Ed. Ünal Bozyer, *Kültür Dünyamızın Mimarları*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayını, Muğla 2016, s. 35-71.
- TAMER, Aytül, "Muhayyel Komünizm: Türk Sağının Anti-komünizm Propagandası", *Doğu Batı*, Yıl: 14, S. 58, Ankara, 2011, s. 91-112.
- TAŞKIN, Yüksel, "Anti-komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm", *Milliyetçilik, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- TEZEL, Yahya Sezai, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- TOMBULOĞLU, Tuba, "Alparslan Türkes'in Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklarına Göre Türk Dünyası Hakkındaki Görüşleri", *Doğumunun 100. Yılında Alparslan Türkes Armağanı*, Ed. Sadettin Yağmur Gömeç-Tuba Tombuloğlu, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 323, 326.
- TOZLU, Necmettin, "Nurettin Topçu'nun Fikir Dünyamızdaki Yeri", *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, Kasım 2001, s. 53-60.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *Dokuz Işık*, CKMP Eminönü İlçe Teşkilatı Yayını, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1967.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *Türkiye'nin Meseleleri*, Kamer Yayınları İstanbul 1994.
- UÇAR, Fuat, *Üç Tarzı Siyaset Türkçülüğün Manifestosu (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük)*, Fark Yayınları, Ankara 2008.
- UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, Der Yayınları, İstanbul 2013.
- YESEVİ, Çağla Gül, *Türk Milliyetçiliği, Doğuşu, Yükselişi ve Siyasal Yansımaları*, Kripto Yayınları, Ankara 2018.
- YILMAZ, Murat, "Atsız Mecmua'da Türk Dünyasına Yönelik Algı Oluşumu", *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi*, Antalya, Türkiye, 1-4 Aralık 2016, Vol. 4, s. 383-384.
- YÖNTEM, Ali Canip, "Devirlerden Hatıralar", *Yakın Tarihimiz*, C. I, Türk Petrol Yayınları Ankara 1962, s. 3-4.
- ZEYBEK, Namık Kemal, *Ülkü Yolu*, Başak Yayınları, Ankara 1980.